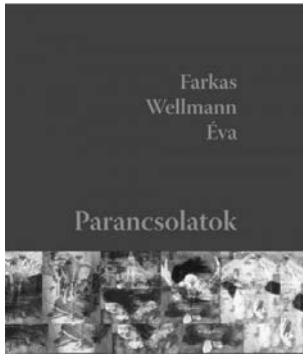

NAGYGÉCI KOVÁCS JÓZSEF

Súlyosnak lenni

FARKAS WELLMANN ÉVA PARANC SOLATOK CÍMŰ
KÖTETÉRŐL

**Előretolt Helyőrség
Íróakadémia
Budapest, 2018
27 oldal, 2500 Ft**

”

Sok év elteltével jelentkezett újra verseskötettel Farkas Wellmann Éva. A megjelenés különlegességét az is adja, hogy nem az elmúlt évek termésének válogatását adta közre, hanem egy tematikus kötetet, melynek darabjai az elmúlt két-három évben íródtak és álltak össze koncepciózus kötetként. A versek megírására az Evilági zenekar kérte fel, akik aztán egy albumnyi dallá alakították a szövegeket. Fontos megjegyezni, hogy a kötetben nem dalszövegek, hanem versek találhatók, formájukra nézve nem tesznek engedményt a megzenésíthetőségnek. A szerző kötött formákat használ – két szonett (*Nevem hiába, Sem a máséból sem a magadéból*) is van a kötetben – de a rímek vagy épp a verselés ritmusa elsősorban a szöveg zeneiségét adja, a versek tehát nem kész dalok zenéjére íródtak. Egyetlen példával jól szemléltethető mindez: *A test szerelme* című vers végig tíz szótagos, leszámítva az utolsó és a kettővel az előtti sort, ahol egy-egy plusz szótag töri-akasztja meg az addigi ritmust, ráadásul a hat háromsoros versszak után egy sor áll, csonka versszakként, zárlatul. „a test szerelme, ha sok, szétfolyik, / mint aprópénzre váltott színarany, / (a szíved gazdasághoz nem konyít), // a bűn kívár, mint lappangó alany.” Idáig tart a részletező felsorolás, majd jön a – metrikusan is – külön álló sor: „Érd be többel, voksolj a kevés mellett”, hogy aztán a versszakot lezárja ez a sor: „mert szerelmeddé lesz a nincs, a majd”. A külön álló, verset záró sor („miért egykor magad feladni kellett”), amelyet, hogy minden további nélkül illeszkedne az „Érd be...” sorhoz is, lezárja az addig hömpölygő, lüktető szöveget. A dal igényli a lekerekítést, a harmonikus zárlatot, míg a vers, ebben az esetben is, saját törvényszerűségeihez alkalmazkodik.

A nem elsősorban istenes verseivel ismertté váló költő *Parancsolatok* címmel a bibliai Tízparancsolat szövegeihez írt kommentárként is helytálló, meditációra inspiráló mai, modern reflexiókat. Hogy a kötet darabjai nem egyszerű parafrázisok, annak megmutatására teszek kísérletet.

Bátor vállalás lírai énné tenni az egyik leghíresebb isteni önkijelentés beszélőjét. Általánosan tudott, de rögzíteni érdemes: a bibliai Tízparancsolatban annak szerzője szól egyes szám első személyben. Ezzel analóg a tíz vers akkor, amikor a megszólaló tudása és igénye a megszólított felé érvényes és mindenre kiterjedő. Farkas Wellmann fogalmazása ezért is különleges, úgy tudja megtartani a versbeszélő himnikus hangját, hogy eközben a mondatok nem veszítenek feszességükből, tömörségükből. A klasszikus istenes versek főszereplői általában az ember, legyen szó közösségről vagy egyéni hangról. A teremtmény szólítja meg bennük a teremtőt, dicsőíti vagy káromolja, esetleg hiányát rögzíti panaszlóan vagy lemondóan. A kötet verseiben azonban nem az immanens faggatja a transzcendenst, és tesz róla, hozzá állításokat, hanem utóbbi jelenik meg, és kinyilvánításainak emberi hangja van. Ennek a hangnak a hitelessége a kötet egyik nagy erénye. A nyitóvers (*Létezésben egyszer*) első sorai-ban bemutatkozó megszólaló mintegy magyarázza is, akár magát a teljes szöveget. Ugyanis a szerep-versek a Tízparancsolat szerzőjét idézik, aki „alakban százszor, létezésben egyszer” jelenik meg. Nem olvasható deklarált igény arra, hogy itt és most ezek a szövegek lesznek, legyenek az egyik a százféle alakból, ilyet nem állítanak sem a versek, sem maga a szerző. Ezzel együtt, ha már újrairja a megszólaló numinózum emberek által érthetővé tett szavait, interpretál is, tehát a szerep a magyarázó, értelmező, a ma kontextusába helyező szerep. Az elkészült kötettel kapcsolatban épp ezért felmerülhet a kérdés, nem lenne e szükség másféle hang szerepeltetésére. A magam részéről a felszólító és magyarázólag kijelentő-leíró közlések mellett vártam volna az emberi ellenkezés markánsabb hangját, ami nyomokban természetesen benne van a szövegekben, de a különböző etikai határterületek bemutatásaként és nem ellentetesként. Ezzel együtt távol áll tőlem, hogy vox diabolit igényeljek a parancsolatokba, csak annyit kívántam rögzíteni, hogy a szerep-versek szerepszámban is terhelhetőek, elbírtak volna még akár ellentetéseket is.

„Leszek neked” – kaphat-e többet a teremtmény annál, mint hogy megszólítja őt a teremtője? Ezzel a mondatral kezdődik a „Ne csinálj magadnak faragott képet”-kezdetű parancsolatra írt szöveg. És valóban: lehet-e annál nagyobb dicsőség, mint hogy bemutatkozik neki („én vagyok”), és új ígéretet tesz (az első már beteljesült, hisz kiszabadultak a szolgaság házából)? A „vagyok” azt mondja: „leszek”. „Leszek neked.” A parancsolat: szerződés. Kétoldalú, de nem két egyenrangú fél közt, ez hamar kiderül. Az „alakban százszor, létezésben egyszer” bemutatkozó hatalom ráadásul a parancsolatot megelőző szabadítással nem csak hatalomként, hanem szerető gondoskodásként is bemutatkozik. A szerződést tehát az írja, aki a két fél közül a feltételeket diktálhatja.

Elsőként ez adja Farkas Wellmann Éva új kötetének legitimációját. A Tízparancsolat szerződés-jellegéből adódóan határidővel teljes, miközben a határidő, jól látható, a végtelenbe tart. Feldolgozottsága, továbbélése szempontjából is kortalan: csak az elmúlt évtizedekben olyan kiváló művek születtek, mint például a Nemzeti Színház tíz évvel ezelőtti, a Biblia éve kapcsán indított sorozata, ahol kortárs szerzők (Rakovszky Zsuzsa, Bereményi Géza, Darvasi László, Esterházy Péter, Garaczi László, Háy János, Lőrinczy Attila, Vinnai András, Visky András, Závada Pál) írtak a felolvasószínház számára darabokat a parancsolatokból. Az egyéb irodalmi műveket, filmeket, zeneműveket, képzőművészeti alkotásokat helyhiány miatt képtelenség lenne felsorolni. Ebből is következik, hogy a Tízparancsolat, miközben párbeszédbe hív, nagyon is erős, a mindennapok felől is jól értelmezhető eligazításokat ad helytől, kortól függetlenül.

Farkas Wellmann parancsolat-értelmezése már az elsők esetében (*Létezésben egyszer, Minden gondodnak alján*) egyértelmű állásfoglalás: a tulajdonos, aki pontosan ismeri az általa alkotott tulajdonát, már jó előre kijelenti, miféle bajok származhatnak abból, ha a másik fél nem uralkodik, szabadságában, a vágyain, az elképzelésein. „Én nem szeretnék ilyen sem olyan lenni” – összegez a vers. „Én nem fakulnék, hogyha kérhetem, / csak ott lennék minden gondodnak alján” – hangzik magyarul az igény.

Ahogy a parancsolatok bibliai tagolásában is jól érzékelhető, a versekben is a kötet második része beszél a teremtett világon belüli viszonyokról, immár a teremtő és teremtmény közti viszonyrendszeren belül elhelyezve. Farkas Wellmann Éva a narrációban is hűségesen halad a bibliai szöveg mentén, ez azonban nem szolgál követés, sőt, sok esetben magyarázattal, mikroelemzésekkel ad a jelenben érvényes értelmezést az ősi szöveghez. Jó példa erre az *Amit embertársadról szólnál* című vers végcsgengése: „ne válaszolj a gyűlöletre”. Azaz azzal a – tapasztalatból nyert – igazsággal számol, hogy egy ember vagy közösség parancsolat-tartása korántsem jelenti azt, hogy mindenhol érvényes lesz a szabály, és a kihívás sok esetben éppen az, hogy hogyan lehet megtartani a rendelkezést, miközben mások nem teszik azt meg. A „ne tégy a felebarátod ellen hamis tanúbizonyságot” figyelmeztetése így válik – egy verszárlat keretében – kiterjesztett parancsolattá.

Ennek a költői fogalmazásmódnak két különösen is megragadó példája a Tiszteld apádat és anyádat!, valamint a Ne ölj! parancsolatokhoz, parancsolatokról írt két vers.

Az előbbiben (*És hosszan élhetsz*) a parancsolat értelmezői szándéka szerint a feladathoz kapcsolódó ígéret részletezése helyett beláttatni akarja a kötelezettség létjogosultságát. Ahogy maga a tisztelt szó az eredetiben jelenti a súlyt, a nehézséget, a köteleket, úgy itt, a versben a parancsolat fontosságát okolja a fokozás: tiszteld, mert „van hova visszanézned”, mondja előbb, majd közelebről: tiszteld, mert „érted eljegyezte magát az örök ébrenléttel” és legvégül: „felmondott a gáláns halálnál”. Így jut el az általánostól a személyesig, így adja a súly leírását.

A vers zárlatában újra nyit a fókusz, összegzésképp, szentenciaként hangzik: „Miből fadagnál – tisztelj mindent.” A vers a gyereket és a szülőt egyként szólítja meg, de a hang is gyereké s szülőé együtt: maga magát biztatja. A súlyokról ad számot, tudja és tudatja milyen nehezek, milyen a hordozásuk. Mindezek lefestéséhez a következő kifejezések sorjáznak: *börtön, fájdalom, nyögés, halál*, hogy nem ellenükben, hanem velük együtt felragyogjon, szintén a versből az „örök”, az „öröm”, a béke és az, hogy „szabad”.

A versből Farkas Wellmann ars poeticája is jól kiolvasható, ő maga ezzel a tisztelettel fordult-nyúlt a több ezer éves, de ma is – és nem csak az Ószövetséget szent könyvként elfogadó közösségében – érvényes tanítása felé. Egyértelműen fontos-súlyos örökség számára a bibliai szöveg, és ez a tisztelet hozza mozgásba, ez íratja vele a sorokat.

Anélkül, hogy rangsorolni akarnám a verseket, a már említett, a „Ne ölj!” parancsolathoz kapcsolódó szöveget (*Sem a máséból, sem a magadéból*) mégiscsak ki kell emelnem, tekintettel arra, hogy ebben is erős a költői magyarázat szándéka, és arra is, hogy milyen stiláris tisztelettel ír a szerző. Az emberi élet kioltásával kapcsolatban nagyon rövid és kifejező leírást használ: „téboly”. Pontos kifejezés a háborúra, márpedig az ölés nem tárgyalható külön a háborútól, egy élet is ezer, egy halál is téboly, botrány, isten- és emberkáromlás. Az élet elvehetetlen, mert: odaadhatatlan. „Bízom benned”, szólítja meg a Teremtő a teremtettet, a szépen beszélés, az ígéret és a parancsok között egy bizalmas odafordulás: a belátásra apellálva.

A vers megerősíti, hogy a parancsolat a Másikat (akit nem tartok fontosnak) védi tőlem, és engem véd a Másiktól (aki engem nem tart annyira fontosnak). A parancsolat a „földi piactéren”, ahol bármi áruvá lehet, az életet nem engedheti eladónvá tenni, hiszen az életnek nincs ára. Vagy van, de megfizethetetlen. „És többé nem kereslek” – hangzik el figyelmeztetésként – megelőlegezve – az elképzelhetetlenül szigorú ítélet. De ez nem igaz. A téboly ellen szóló tiltás („ne tégy rosszat”) felhívássá erősödik majd: tégy jót.

Két fontos kísérője van a szövegeknek a kötetben, az egyik: Ferencz Zoltán önállóan is megálló, kifejező, szuggesztív grafikái. A jellemzően (elmosódó) zöld keretben megjelenő világos-sötét emberalakok (egy férfi és egy nő) szenttelen szemléltői a képek középpontjában zajló drámai jeleneteknek. A középpontban ugyanis minden esetben egy ember van, még ha néhol angyalszárnyak(at idéző) ruhákban is. Ez a magányos alak sokszor kifacsart testhelyzetben, mintha a teremtés pillanatában állna, ülne, feküdne, guggolna. Jellemző kéztartásokkal mutat valamit, aminek megfejtése az olvasóra, a könyvtárgy forogatójára van bízva. Külön értéke a kötetnek, hogy a képek a külső borítón filmszalagszerűen újra megjelennek, így egymás mellé helyezve is megtekinthetők.

A kötet mellé egy hangzó cd-t is mellékel a kiadó, a már említett Evilági együttes éneklí, illetve játssza el a maga feldolgozásában a verseket.

A könyv minden apró részletében és együtt is dísz tárgy, külsőre és belsőre nézve egyaránt. Érdemes megóvni, de ezzel együtt, a Bibliához hasonlóan, nem árthat neki, ha erősen „használva van”.